

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

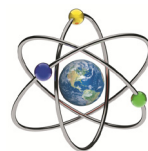
№7(2)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 174 sahifa,
13-iyul, 2026-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Woosyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oğlu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Bolalik davridagi autizmning turli shakllarini differensial tashxislash	10
<i>Saydaliyeva Xojiya Abduljalil qizi</i>	
Autizm spektri buzilishi bo'lgan bolalarda kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirishda qo'llaniladigan korreksion ish tamoyillari	14
<i>Karimova Zulfiya Abduraxmanovna, Saydaliyeva Xojiya Abduljalil qizi</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda axborot iste'mol madaniyatini rivojlantirishning psixologik-pedagogik asoslari	19
<i>Dadonova Aziza Tulkunovna</i>	
Ilk o'spirinlik yoshidagi o'quvchilarning o'z-o'ziga bo'lgan munosabatini psixologik tahlili	23
<i>Mamaradjabova Bog'zoda Abdilxakimovna, Panjiyeva Nargiza Botirovna</i>	
Oliy ta'lim tizimida muammoli o'qitish texnologiyasi	30
<i>Tuksanova Zilola Izatulloyevna</i>	
Shahar va qishloq yuqori sinf o'quvchilarida irodaviy sifatlarning qiyosiy tahlili	35
<i>Mamaradjabova Bog'zoda Abdilxakimovna, Panjiyeva Nargiza Botirovna</i>	
Organik kimyo ta'limida ochiq tipli STEAM loyihalarini loyihalashning didaktik modeli va uni amaliyotga joriy etish metodikasi	41
<i>Bo'riyev Rashidbek O'ktamjonovich</i>	
Kasbiy kompetentlikni oshirishda raqamli ta'lim vositalari va interaktiv metodlardan foydalanish	47
<i>Fazildjanova Nilufar Xikmatdjanovna</i>	
Tadbirkorlik faoliyatini innovatsion va ta'lim ekotizimidagi roli	50
<i>Mirzayeva Nigora Ibrohimjon qizi</i>	
Kasbiy ta'lim muassasalarida strategik boshqaruvni joriy etishning nazariy-metodologik asoslari	54
<i>Qobilov Voxidjon Zoxidovich</i>	
Психологические факторы мотивации личности в обучении иностранному языку	58
<i>Мухамеджанова Римма Рашидовна</i>	
Jadid ma'rifatparvarlarining boshlang'ich ta'lim-tarbiya jarayonida o'quvchilarda kitobxonlik fazilatlarini va madaniyatini shakllantirishdagi pedagogik tajribalari	66
<i>Ahmadov Olimjon Shodmonovich, Fayzilova Mohinur Azamhon qizi</i>	
Talabalarda kelajakni strategik modellashtirish layoqatini rivojlantirish bo'yicha ilg'or xorijiy va mahalliy tajribalarning qiyosiy-pedagogik tahlili	70
<i>Sadriddinova Feruza Meliyevna</i>	
Bo'lajak pedagoglarda kreativ fikrlashni rivojlantirishda fanlararo abstsessial va ordinal bog'liqlikka asoslangan metodik ta'minotni takomillashtirish	75
<i>Xudayberganov G'ayrat Quranboyevich</i>	
Maktablarda chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlikni isloh qilish: muammo va yechimlar	80
<i>Qudratov O'ktam G'ofurovich</i>	
Ustoz-shogird tizimida raqamli vositalardan foydalanishning metodik asoslari	85
<i>Tursunov Xusniddin Isomovich</i>	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kommunikativ kompetensiyani shakllantirishda maktab va oila hamkorligining pedagogik imkoniyatlari	88
<i>Safarova Halovat Barnoyevna</i>	
Globallashtirish sharoitida tolerantlik madaniyatining nazariy-metodologik asoslari	91
<i>Yusupova Maftuna Ilxomidin qizi, Qurbonova Zebiniso Mamarajab qizi</i>	
Adobe After Effects muhitida inersiyaviy davomiylik va ustma-ust harakatni avtomatlashtirishning matematik modeli (Ziyoanim Overlap)	97
<i>Hakimov Bahtiyorjon Muzaffar o'g'li</i>	
Tizimli yondashuv asosida talabalarning raqamli kompetensiyasini takomillashtirishning uch komponentli konseptual modeli	101
<i>Kulidjanova Yulduzxon Inomjon qizi</i>	

The Theory of Fostering Students' Responsibility for Natural Resources and Waste in Karakalpak Folk Pedagogy.....	104
<i>Tursinbekova Qundizgul Joldasbekovna</i>	
Soft skills kompetensiyalarining ilmiy-pedagogik mohiyati va zaruriyati: soft skills tushunchasining evolyutsiyasi, asosiy komponentlari, turlari va tasnifi	109
<i>Igamberdiyeva Gulmira Botir qizi</i>	
O'zbek va ingliz tillarida "yolg'izlik" konseptining leksik-semantik xususiyatlari.....	115
<i>Sabina Saitmurodova Olim qizi</i>	
Bo'lajak pedagoglarni kasbiy tayyorlashda art-pedagogikaning imkoniyatlari.....	119
<i>Komolova Iroda Xamidullayevna</i>	
9-sinf iqtisodiy va ijtimoiy geografiya darslarida GIS texnologiyalaridan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari va uslubiy muammolari	123
<i>Sapayeva Gulbahor Odilbek qizi</i>	
Zamonaviy biologiya ta'limida interaktiv metodlarni qo'llashning nazariy jihatlarini	126
<i>Abdullayeva Guzalxan Vladimirovna</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini xalqaro baholash dasturlari bilan ishlashga tayyorlashning zarurati	130
<i>Berdimurodova Mexrubon Masudjonovna</i>	
Nutq nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning ijtimoiy moslashuv jarayoniga ta'sir etuvchi omillar	136
<i>G'aniyeva Maloxat Odilovna</i>	
Ruhiy salomatlikni mustahkamlashda psixologik treninglarning ahamiyati	140
<i>Maqsuda Norbosheva, Nafisa Abduyeva</i>	
Xitoy tilini xalqaro miqyosda o'qitishning zamonaviy tendensiyalari.....	144
<i>Shasaidova Lola Shamaksudovna</i>	
Социально-экологический кризис в Южном Приаралье.....	149
<i>Сеитова З. П.</i>	
Iqtisodiy fanlar bo'yicha to'g'arak faoliyatini tashkil etishning nazariy-metodik asoslari	153
<i>Xusanboyeva Tursunoy Muxammadqasimjanovna</i>	
Motivational Readiness for Continuous Professional Development.....	162
<i>Okilova Kamola Sadulloyevna</i>	
Raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarda antisotsial xulq-atvorning oldini olishning pedagogik mexanizmlari ..	166
<i>Davronova Zarrina Baxtiyorovna</i>	

RAQAMLI TA'LIM MUHITIDA O'QUVCHILARDA ANTISOTSIAL XULQ- ATVORNING OLDINI OLISHNING PEDAGOGIK MEXANIZMLARI

Davronova Zarrina Baxtiyorovna

Buxoro davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarda antisotsial xulq-atvorning shakllanishiga ta'sir etuvchi pedagogik, psixologik va ijtimoiy omillar ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Raqamli texnologiyalar, ijtimoiy tarmoqlar va sun'iy intellekt vositalarining ta'lim jarayoniga keng joriy etilishi natijasida yuzaga kelayotgan yangi pedagogik muammolar, xususan, kiberbulling, virtual agressiya, internet qaramligi, ijtimoiy izolyatsiya hamda destruktiv axborotlarning o'quvchilar xulq-atvoriga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, ta'lim muassasalari, oila va mahalla hamkorligi asosida antisotsial xulq-atvorning oldini olishga qaratilgan pedagogik mexanizmlar, raqamli savodxonlikni rivojlantirish, ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni shakllantirish, media ta'lim hamda sun'iy intellekt asosidagi monitoring va diagnostika vositalaridan foydalanish imkoniyatlari asoslab berilgan. Tadqiqot natijalari raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarning xavfsiz, mas'uliyatli va ijtimoiy faol shaxs sifatida rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiluvchi amaliy tavsiyalarni ishlab chiqishga yo'naltirilgan.

Kalit so'zlar: raqamli ta'lim muhiti, antisotsial xulq-atvor, pedagogik profilaktika, ijtimoiy-emotsional kompetensiya, media savodxonlik, raqamli xavfsizlik, kiberbulling, internet qaramligi, sun'iy intellekt, pedagogik monitoring, o'quvchi shaxsi, ta'lim texnologiyalari, profilaktik faoliyat, psixologik-pedagogik yondashuv, raqamli pedagogika.

Abstract: This article presents a scientific and theoretical analysis of the pedagogical, psychological, and social factors influencing the development of antisocial behavior among students in a digital learning environment. It examines emerging educational challenges resulting from the widespread integration of digital technologies, social media, and artificial intelligence tools into the educational process, particularly the impact of cyberbullying, virtual aggression, internet addiction, social isolation, and destructive online content on students' behavior. Furthermore, the study substantiates pedagogical mechanisms for preventing antisocial behavior through collaboration among educational institutions, families, and local communities. It also highlights the potential for developing digital literacy, fostering social-emotional competencies, implementing media education, and utilizing artificial intelligence-based monitoring and diagnostic tools. The findings provide practical recommendations aimed at ensuring that students develop into safe, responsible, and socially active individuals within the digital learning environment.

Key words: digital learning environment, antisocial behavior, pedagogical prevention, social-emotional competence, media literacy, digital safety, cyberbullying, internet addiction, artificial intelligence, pedagogical monitoring, student personality, educational technologies, preventive activities, psychological and pedagogical approach, digital pedagogy.

Аннотация: В данной статье с научно-теоретических позиций проанализированы педагогические, психологические и социальные факторы, влияющие на формирование антисоциального поведения обучающихся в условиях цифровой образовательной среды. Рассмотрены новые педагогические проблемы, возникающие в результате широкого внедрения цифровых технологий, социальных сетей и инструментов искусственного интеллекта в образовательный процесс, в частности влияние кибербуллинга, виртуальной агрессии, интернет-зависимости, социальной изоляции и деструктивной информации на поведение обучающихся. Кроме того, обоснованы педагогические механизмы профилактики антисоциального поведения на основе взаимодействия образовательных учреждений, семьи и махалли, а также раскрыты возможности развития цифровой грамотности, формирования социально-эмоциональных компетенций, использования медиаобразования и средств мониторинга и диагностики на основе искусственного интеллекта. Результаты исследования направлены на разработку практических рекомендаций, обеспечивающих формирование безопасной, ответственной и социально активной личности обучающегося в условиях цифровой образовательной среды.

Ключевые слова: цифровая образовательная среда, антисоциальное поведение, педагогическая профилактика, социально-эмоциональная компетентность, медиаграмотность, цифровая безопасность, кибербуллинг, интернет-зависимость, искусственный интеллект, педагогический мониторинг, личность обучающегося, образовательные технологии, профилактическая деятельность, психолого-педагогический подход, цифровая педагогика.

KIRISH

Jahon miqyosida ta'lim tizimini raqamlashtirish jarayonlarining jadallashuvi o'quvchilarning bilim olishi, axborot bilan ishlashi va muloqot qilish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirmoqda. Sun'iy intellekt, bulutli texnologiyalar, elektron ta'lim platformalari, ijtimoiy tarmoqlar va mobil ilovalarning ta'lim jarayoniga keng joriy etilishi o'quvchilarning mustaqil ta'lim olishi, tanqidiy fikrlashi hamda raqamli kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qilmoqda. Shu bilan birga, raqamli makondagi nazoratsiz axborot oqimi, virtual muloqotning ortishi, kiberbulling, internet qaramligi, tajovuzkor kontent va boshqa salbiy omillar o'quvchilar xulq-atvoriga ham sezilarli darajada ta'sir ko'rsatmoqda. Natijada ta'lim tizimi oldida nafaqat sifatli ta'limni tashkil etish, balki o'quvchilarning ijtimoiy-psixologik xavfsizligini ta'minlash ham dolzarb vazifalardan biriga aylanmoqda.

Antisotsial xulq-atvor jamiyat tomonidan qabul qilingan axloqiy, huquqiy va ijtimoiy me'yorlarning buzilishi bilan tavsiflanadigan xulq shakli bo'lib, u agressiv harakatlar, zo'ravonlik, kiberbulling, qoidabuzarlik, boshqalarning huquq va manfaatlarini mensimaslik kabi ko'rinishlarda namoyon bo'lishi mumkin. Raqamli muhitda ushbu holatlar an'anaviy shakllardan farqli ravishda anonimlik, axborotning tez tarqalishi va virtual muloqotning uzluksizligi tufayli yanada murakkab tus oladi. Ayniqsa, maktab yoshidagi o'quvchilarda shaxsiy va ijtimoiy kompetensiyalar to'liq shakllanmaganligi sababli salbiy axborot hamda destruktiv g'oyalarning ta'siriga moyillik ortishi kuzatiladi.

So'nggi yillarda ta'lim jarayonida raqamli vositalardan foydalanish ko'lami kengaygan bo'lsa-da, o'quvchilarda antisotsial xulq-atvorning oldini olishga qaratilgan pedagogik mexanizmlarni raqamli ta'lim muhiti bilan integratsiyalash masalalari yetarli darajada o'rganilmagan. Amaldagi profilaktik ishlar ko'proq an'anaviy tarbiyaviy yondashuvlarga tayanib, raqamli pedagogika, media savodxonlik, sun'iy intellekt texnologiyalari hamda ijtimoiy-emotsional ta'lim imkoniyatlaridan kompleks foydalanish masalalarini cheklangan darajada yoritadi. Bu esa zamonaviy ta'lim sharoitida yangi ilmiy-metodik yondashuvlarni ishlab chiqishni taqozo etadi.

Mazkur maqolaning maqsadi raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarda antisotsial xulq-atvorning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilish hamda uning oldini olishning samarali pedagogik mexanizmlarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat. Tadqiqot doirasida raqamli ta'lim muhitining imkoniyatlari va xavf omillari, pedagogik profilaktika, media va axborot savodxonligi, ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni rivojlantirish, oila-maktab-mahalla hamkorligi, shuningdek, sun'iy intellekt asosidagi monitoring va diagnostika vositalarining amaliy imkoniyatlari yoritiladi.

Tadqiqot natijalari raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarda xavfsiz axborot madaniyatini shakllantirish, mas'uliyatli raqamli fuqarolik kompetensiyalarini rivojlantirish hamda ta'lim tashkilotlarida profilaktik ishlar samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi ilmiy-amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish uchun metodik asos bo'lib xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarda antisotsial xulq-atvorning oldini olish masalasi pedagogika, psixologiya, sotsiologiya, axborot xavfsizligi va media ta'lim yo'nalishlari kesishmasida o'rganiladigan murakkab ilmiy muammolardan biri hisoblanadi. Mazkur masalaga oid ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'quvchilar xulq-atvoridagi salbiy o'zgarishlar nafaqat individual psixologik xususiyatlar, balki oila muhiti, tengdoshlar ta'siri, maktabdagi ijtimoiy munosabatlar, axborot iste'moli va raqamli makondagi faoliyat mazmuni bilan ham bevosita bog'liqdir.

Antisotsial xulq-atvor tushunchasi ilmiy manbalarda jamiyatda qabul qilingan axloqiy, huquqiy va ijtimoiy me'yorlarga zid bo'lgan, shaxslararo munosabatlarga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi xatti-harakatlar majmui sifatida izohlanadi. Uning asosiy ko'rinishlariga agressivlik, zo'ravonlik, yolg'onchilik, boshqalarning huquqlarini mensimaslik, qoidalarga bo'ysunmaslik, vandalizm, huquqbuzarlikka moyillik, kiberbulling va virtual tajovuz kabi holatlar kiradi. Tadqiqotchilar antisotsial xulq-atvorning yuzaga kelishini biologik, psixologik, pedagogik va ijtimoiy omillarning o'zaro ta'siri bilan izohlaydilar. Ijtimoiy o'rganish nazariyasida shaxs xulq-atvorining shakllanishida kuzatish, taqlid qilish va mustahkamlash jarayonlari muhim o'rin tutishi ta'kidlanadi. Mazkur yondashuvga ko'ra, bola real yoki virtual muhitda kuzatgan agressiv xatti-harakatlarni xulqiy namuna sifatida qabul qilishi va muayyan sharoitlarda ularni takrorlashi mumkin. Raqamli platformalarda zo'ravonlikni targ'ib qiluvchi videolar, haqoratli fikrlar, agressiv o'yinlar hamda salbiy ijtimoiy guruhlar bilan doimiy aloqada bo'lish o'quvchilarda antisotsial xulq shakllarining mustahkamlanishiga sabab bo'lishi mumkin.

Ekologik yondashuv tarafdorlari esa o'quvchi xulq-atvorini uning yashash muhiti bilan uzviy bog'liq holda tahlil qiladilar. Ushbu yondashuvda oila, maktab, tengdoshlar guruhi, mahalla, ommaviy axborot vositalari va raqamli makon o'zaro bog'langan tizim sifatida qaraladi. Oila va maktabdagi nosog'lom psixologik muhit, nazoratning yetarli emasligi, tengdoshlar bilan ziddiyatlar, ijtimoiy izolyatsiya hamda internetdan me'yordan ortiq foydalanish antisotsial xulq-atvor xavfini oshiruvchi omillar sifatida ko'rsatiladi. Ilmiy manbalarda raqamli muhitning o'quvchi shaxsiga ta'siri ikki tomonlama tavsiflanadi. Bir tomondan, raqamli texnologiyalar ta'lim

olish, muloqot qilish, ijodiy faoliyat bilan shug'ullanish va shaxsiy rivojlanish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Ikkinchi tomondan, internet qaramligi, zararli axborotlar, anonim muloqot, kiberbulling, dezinformatsiya, shaxsiy ma'lumotlarning tarqalishi hamda ijtimoiy tarmoqlardagi tajovuzkor munosabatlar o'quvchilarning ruhiy holati va xulq-atvoriga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Kiberbulling raqamli muhitdagi antisotsial xulq-atvorning keng tarqalgan shakllaridan biridir. U elektron aloqa vositalari orqali shaxsni haqoratlash, tahdid qilish, obro'sizlantirish, yolg'on ma'lumot tarqatish yoki jamoadan ataylab chetlashtirishda namoyon bo'ladi. An'anaviy zo'ravonlikdan farqli ravishda kiberbulling vaqt va makon bilan cheklanmaydi, axborot tez tarqaladi hamda tajovuzkor ayrim hollarda anonim bo'lib qolishi mumkin. Shu sababli uning o'quvchi ruhiy holatiga ta'siri uzoq muddatli bo'lib, xavotir, tushkunlik, o'ziga ishonchsizlik, ijtimoiy yakkalanish va o'qishga bo'lgan qiziqishning pasayishiga olib kelishi mumkin.

Tadqiqotlarda raqamli savodxonlikni rivojlantirish antisotsial xulq-atvor profilaktikasining muhim yo'nalishi sifatida qayd etiladi. Raqamli savodxonlik faqat texnik vositalardan foydalanish ko'nikmalari bilan cheklanmay, axborotni tanqidiy baholash, virtual muloqot etikasiga rioya qilish, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, salbiy kontentni aniqlash hamda raqamli faoliyat oqibatlarini anglashni ham qamrab oladi. Mazkur ko'nikmalarni shakllantirish orqali o'quvchilarda mas'uliyatli raqamli xulq-atvor va raqamli fuqarolik madaniyatini rivojlantirish mumkin.

Adabiyotlarda ijtimoiy-emotsional ta'limning profilaktik ahamiyati ham alohida ta'kidlanadi. O'z hissiyotlarini anglash va boshqarish, empatiya, mas'uliyatli qaror qabul qilish, nizolarni tinch yo'l bilan hal etish, samarali muloqot hamda hamkorlik ko'nikmalari rivojlangan o'quvchilarda tajovuzkorlik va antisotsial xatti-harakatlarga moyillik nisbatan past bo'ladi. Shu bois ta'lim jarayonida ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni rivojlantirishga qaratilgan mashg'ulotlarni muntazam ravishda tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Pedagogik tadqiqotlarda antisotsial xulq-atvorning oldini olishda oila, maktab va mahalla hamkorligining zarurligi alohida ta'kidlanadi. O'qituvchi, sinf rahbari, maktab psixologi va ota-onalar o'rtasidagi muntazam axborot almashinuvi o'quvchi xulq-atvoridagi o'zgarishlarni o'z vaqtida aniqlash imkonini beradi. Ota-onalarning raqamli madaniyatini oshirish, farzandining internetdagi faoliyatini me'yoriy nazorat qilish, ishonchli muloqotni yo'lga qo'yish hamda pedagogik tavsiyalarga amal qilish profilaktik faoliyat samaradorligini oshiradi.

Raqamli monitoring va sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanishga oid tadqiqotlarda o'quvchilarning ta'lim platformalaridagi faoliyati, muloqot uslubi, topshiriqlarni bajarish dinamikasi hamda xulq-atvoridagi o'zgarishlarni tahlil qilish imkoniyatlari yoritilgan. Bunday vositalar xavf guruhiga kiruvchi o'quvchilarni erta aniqlashga yordam berishi mumkin. Biroq monitoring jarayonida shaxsiy ma'lumotlarning daxlsizligi, maxfiylik, pedagogik etika, xolislik va bolaning huquqlarini himoya qilish tamoyillariga qat'iy rioya etilishi talab etiladi. Sun'iy intellekt pedagog yoki psixologning o'rnini bosuvchi vosita sifatida emas, balki diagnostika va profilaktik faoliyatni qo'llab-quvvatlovchi yordamchi mexanizm sifatida qo'llanilishi lozim. Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, antisotsial xulq-atvorning oldini olishga oid tadqiqotlar mavjud bo'lsa-da, raqamli ta'lim muhiti, ijtimoiy-emotsional ta'lim, media savodxonlik, pedagogik monitoring hamda oila-maktab-mahalla hamkorligini yagona tizim sifatida birlashtiruvchi kompleks pedagogik mexanizmlar yetarli darajada ishlab chiqilmagan. Shu sababli profilaktik faoliyatni tizimli, bosqichma-bosqich, shaxsga yo'naltirilgan va raqamli xavfsizlik talablariga mos ravishda tashkil etish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotning metodologik asosini tizimli, shaxsga yo'naltirilgan, faoliyatga asoslangan, kompetensiyaviy, ekologik va aksiologik yondashuvlar tashkil etadi. Ushbu yondashuvlar o'quvchilarda antisotsial xulq-atvorning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillarni kompleks o'rganish hamda uning oldini olishga qaratilgan pedagogik mexanizmlarni ishlab chiqish imkonini beradi. Tizimli yondashuv asosida raqamli ta'lim muhiti, o'quvchi shaxsi, pedagogik jarayon, oila, tengdoshlar guruhi va ijtimoiy muhit o'zaro bog'liq tarkibiy qismlar sifatida o'rganildi. Profilaktik faoliyatning maqsadi, mazmuni, shakllari, metodlari, vositalari va natijalari yagona pedagogik tizim doirasida tahlil qilindi. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv o'quvchilarning yoshi, individual-psixologik xususiyatlari, qiziqishlari, ehtiyojlari, raqamli faoliyat tajribasi va xulq-atvor xususiyatlarini hisobga olishni nazarda tutadi. Mazkur yondashuvga muvofiq profilaktik chora-tadbirlar barcha o'quvchilarga bir xil tarzda emas, balki ularning ehtiyojlari va xavf darajasidan kelib chiqib differensial tarzda tashkil etilishi lozim. Faoliyatga asoslangan yondashuv o'quvchilarda ijobiy xulq-atvor ko'nikmalarini amaliy faoliyat jarayonida shakllantirishga yo'naltirilgan. Bunda muammoli vaziyatlar, rolli o'yinlar, treninglar, guruhli topshiriqlar, raqamli loyihalar, munozaralar va refleksiv mashqlardan foydalanish ko'zda tutiladi. O'quvchilar virtual muhitdagi turli vaziyatlarni tahlil qilish, xavfsiz qarorlar qabul qilish hamda nizolarni konstruktiv hal etish tajribasini egallaydilar.

Kompetensiyaviy yondashuv asosida o'quvchilarda raqamli savodxonlik, axborot xavfsizligi, kommunikativ madaniyat, ijtimoiy-emotsional barqarorlik, tanqidiy fikrlash va mas'uliyatli qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirish asosiy natija sifatida belgilandi. Ushbu kompetensiyalar o'quvchilarning raqamli makonda xavfsiz

va ijtimoiy maqbul xulq-atvorini ta'minlovchi muhim omillar hisoblanadi. Ekologik yondashuv o'quvchi xulq-atvoriga oila, maktab, tengdoshlar, mahalla va raqamli axborot muhitining ta'sirini o'zaro bog'liqlikda o'rganishga imkon beradi. Mazkur yondashuv antisotsial xulq-atvorni faqat o'quvchining individual muammosi sifatida emas, balki uni o'rab turgan ijtimoiy va pedagogik muhit bilan bog'liq hodisa sifatida baholashni talab qiladi. Aksiologik yondashuv esa ta'lim jarayonida insonparvarlik, o'zaro hurmat, mas'uliyat, adolat, bag'rikenglik, hamkorlik va qonuniylik kabi qadriyatlarni shakllantirishga yo'naltirilgan. Mazkur qadriyatlarning o'quvchi ongiga singdirilishi antisotsial xulq-atvorga qarshi barqaror ma'naviy immunitetni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- pedagogik, psixologik va sotsiologik manbalarni nazariy tahlil qilish;
- me'yoriy-huquqiy hujjatlar va ta'lim dasturlarini o'rganish;
- pedagogik kuzatish;
- o'quvchilar, o'qituvchilar va ota-onalar o'rtasida anketa so'rovlari o'tkazish;
- individual va guruhli suhbatlar tashkil etish;
- diagnostik testlar va metodikalardan foydalanish;
- o'quvchilarning raqamli faoliyati hamda kommunikativ xulq-atvorini tahlil qilish;
- pedagogik tajriba-sinov ishlarini tashkil etish;
- olingan natijalarni miqdoriy va sifat jihatidan tahlil qilish;
- qiyosiy tahlil, umumlashtirish hamda statistik qayta ishlash metodlarini qo'llash.

Tadqiqotning dastlabki bosqichida muammoga oid ilmiy-nazariy manbalar o'rganilib, "antisotsial xulq-atvor", "raqamli ta'lim muhiti", "kiberbulling", "raqamli xavfsizlik", "pedagogik profilaktika" va "ijtimoiy-emotsional kompetensiya" tushunchalarining mazmuni aniqlashtirildi. Shuningdek, o'quvchilarda antisotsial xulq-atvorning shakllanishiga ta'sir etuvchi asosiy xavf va himoya omillari tasniflandi. Diagnostik bosqichda o'quvchilarning raqamli vositalardan foydalanish darajasi, internetdagi muloqot xususiyatlari, agressivlik ko'rsatkichlari, empatiya, o'zini boshqarish, nizoli vaziyatlarda qaror qabul qilish hamda axborot xavfsizligiga oid bilimlari o'rganildi. Diagnostika natijalariga ko'ra o'quvchilarning xulq-atvor holati shartli ravishda yuqori xavfli, o'rta xavfli va barqaror guruhlariga ajratildi.

Shakllantiruvchi bosqichda o'quvchilarda antisotsial xulq-atvorning oldini olishga yo'naltirilgan pedagogik dastur amalga oshirildi. Dastur tarkibiga raqamli xavfsizlik bo'yicha mashg'ulotlar, kiberbullingning oldini olish treninglari, ijtimoiy-emotsional ko'nikmalarni rivojlantirish, media savodxonlik, nizolarni tinch yo'l bilan hal etish, raqamli muloqot etikasi va mas'uliyatli raqamli fuqarolik mavzulari kiritildi.

Shuningdek, ota-onalar va pedagoglar uchun seminarlar, maslahatlar hamda metodik uchrashuvlarni tashkil etish nazarda tutildi. Nazorat bosqichida dastlabki va yakuniy diagnostika natijalari o'zaro qiyoslandi. O'quvchilarning agressiv xatti-harakatlari, virtual muloqot madaniyati, empatiya darajasi, raqamli xavfsizlik ko'nikmalari va ijtimoiy mas'uliyatidagi o'zgarishlar tahlil qilindi. Tajriba va nazorat guruhlari natijalari o'rtasidagi farqlar pedagogik dastur samaradorligini aniqlashga xizmat qildi. Tadqiqot samaradorligini baholash uchun motivatsion-qadriyatli, kognitiv, xulqiy-faoliyatli va refleksiv mezonlardan foydalanildi. Motivatsion-qadriyatli mezon o'quvchining ijtimoiy me'yorlar, o'zaro hurmat va mas'uliyatga bo'lgan munosabatini; kognitiv mezon raqamli xavfsizlik hamda antisotsial xulq-atvor oqibatlariga oid bilimlarini; xulqiy-faoliyatli mezon real va virtual vaziyatlarda ijobiy xulq-atvorni namoyon etish ko'nikmalarini; refleksiv mezon esa o'z xatti-harakatlarini baholash va xatolarini tuzatish qobiliyatini ifodalaydi.

Tadqiqot davomida pedagogik etika talablariga rioya etish muhim tamoyil sifatida belgilandi. O'quvchilarning shaxsiy ma'lumotlari maxfiy saqlandi, diagnostika natijalaridan ularni kamsitish yoki tamg'alash maqsadida foydalanilmadi. Raqamli monitoring vositalari faqat pedagogik va profilaktik maqsadlarda, ota-onalar hamda ta'lim muassasasi mas'ullarining xabardorligi asosida qo'llanilishi nazarda tutildi. Mazkur metodologiya raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarda antisotsial xulq-atvorning kelib chiqish sabablarini har tomonlama o'rganish, xavf omillarini erta aniqlash, pedagogik profilaktika mexanizmlarini ishlab chiqish hamda ularning samaradorligini ilmiy asosda baholash imkonini beradi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot davomida raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarda antisotsial xulq-atvorning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar hamda ularni bartaraf etishga xizmat qiluvchi pedagogik mexanizmlarning samaradorligi tahlil qilindi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, raqamli texnologiyalar ta'lim sifatini oshirish bilan birga, o'quvchi-

larning xulq-atvoriga ham ijobiy, ham salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Mazkur ta'sirning xususiyati asosan o'quvchilarning raqamli savodxonligi, media madaniyati, pedagogik nazorat, ota-onalar bilan hamkorlik hamda ta'lim muassasasida olib borilayotgan profilaktik ishlar darajasiga bog'liq. Dastlabki diagnostika natijalariga ko'ra, o'quvchilarning ma'lum qismida internetdan nazoratsiz foydalanish, ijtimoiy tarmoqlarda ortiqcha vaqt sarflash, virtual muloqot madaniyatiga to'liq amal qilmaslik, kiberbullingga duch kelish yoki unda ishtirok etish holatlari kuzatildi. Shuningdek, ayrim o'quvchilarda tajovuzkor fikr bildirish, empatiyaning sust rivojlanganligi hamda nizoli vaziyatlarni konstruktiv hal etish ko'nikmalarining yetarli emasligi aniqlandi. Ushbu holatlar antisotsial xulq-atvorning shakllanishiga olib keluvchi muhim xavf omillari sifatida baholandi.

Nazariy tahlil va diagnostika natijalariga asoslanib, raqamli ta'lim muhiti uchun mo'ljallangan pedagogik profilaktika modeli ishlab chiqildi. Model quyidagi o'zaro bog'liq komponentlardan tashkil topdi:

- motivatsion-qadriyatli komponent – o'quvchilarda ijtimoiy mas'uliyat, o'zaro hurmat va qonuniylikka sodiqlikni shakllantirish;
- kognitiv komponent – raqamli xavfsizlik, media savodxonlik va kiberbulling oqibatlarini haqidagi bilimlarni rivojlantirish;
- faoliyat komponenti – amaliy mashg'ulotlar, rolli o'yinlar, treninglar va loyihalar orqali xavfsiz raqamli xulq-atvorni shakllantirish;
- refleksiv komponent – o'quvchilarning o'z xatti-harakatlarini tahlil qilish, baholash va zarur hollarda ularni tuzatish ko'nikmalarini rivojlantirish.

Mazkur model asosida tashkil etilgan pedagogik faoliyat davomida media savodxonlik mashg'ulotlari, kiberbullingning oldini olish bo'yicha treninglar, ijtimoiy-emotsional ta'lim elementlari, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish, guruhli loyiha ishlari hamda ota-onalar bilan hamkorlik dasturlari amalga oshirildi. Bundan tashqari, sun'iy intellekt elementlari asosida ishlovchi raqamli platformalar yordamida o'quvchilarning o'quv faolligi, muloqot madaniyati va topshiriqlarni bajarish dinamikasi monitoring qilindi. Monitoring natijalari o'qituvchilarga xavf guruhiga kiruvchi o'quvchilarni erta aniqlash va ular bilan individual ishlash imkonini berdi.

Pedagogik tajriba yakunlari profilaktik dastur samaradorligini tasdiqladi. Tajriba guruhidagi o'quvchilarda internetdan oqilona foydalanish madaniyati shakllandi, virtual muloqot etikasi yaxshilandi, kiberbullingga nisbatan salbiy munosabat kuchaydi, nizolarni muloqot orqali hal etish ko'nikmalari rivojlandi. Shuningdek, empatiya, hamkorlik, mas'uliyat va o'zini boshqarish ko'rsatkichlarida ham ijobiy o'zgarishlar kuzatildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, antisotsial xulq-atvorning oldini olish faqat intizomiy choralar bilan emas, balki ta'lim, tarbiya, psixologik qo'llab-quvvatlash va raqamli xavfsizlikni uyg'unlashtirgan kompleks pedagogik yondashuv orqali samarali amalga oshiriladi. Ayniqsa, o'quvchilarda media va axborot savodxonligini rivojlantirish, tanqidiy fikrlashni shakllantirish, internetdagi xavflarni anglash hamda shaxsiy javobgarlikni kuchaytirish profilaktik faoliyatning muhim sharti ekanligi aniqlandi.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, oila va maktab hamkorligi kuchli yo'lga qo'yilgan sinflarda o'quvchilarning raqamli xulq-atvori ancha barqaror bo'ladi. Ota-onalar bilan muntazam maslahatlar, raqamli xavfsizlik bo'yicha seminarlar va individual tavsiyalar o'quvchilarning internetdan foydalanish madaniyatini sezilarli darajada yaxshiladi. Bu esa profilaktik faoliyatda barcha manfaatdor tomonlarning hamkorligi zarurligini tasdiqlaydi. Sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish pedagogik monitoringni yangi bosqichga olib chiqishi mumkinligi aniqlandi. Biroq ushbu texnologiyalarni qo'llashda shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, algoritmik xolislik, pedagogik etika hamda inson omilining ustuvorligini ta'minlash muhim shart hisoblanadi. Sun'iy intellekt pedagogning o'rnini bosuvchi vosita emas, balki qaror qabul qilishni qo'llab-quvvatlovchi yordamchi texnologiya sifatida qaralishi lozim.

Olingan natijalar xalqaro tadqiqotlarda ilgari surilgan xulosalar bilan hamohang bo'lib, raqamli savodxonlik, ijtimoiy-emotsional ta'lim va pedagogik monitoringning integratsiyasi antisotsial xulq-atvorning oldini olishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, mazkur tadqiqot ushbu yo'nalishlarni yagona pedagogik tizim sifatida birlashtirishi bilan mavjud ilmiy ishlardan farqlanadi. Shunday qilib, tadqiqot natijalari asosida raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarda antisotsial xulq-atvorning oldini olishning quyidagi pedagogik mexanizmlari samarali ekanligi aniqlandi:

1. Raqamli va media savodxonlikni ta'lim jarayonining uzviy qismiga aylantirish.
2. Ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni tizimli rivojlantirish.
3. Kiberbulling profilaktikasi bo'yicha muntazam treninglar tashkil etish.
4. Sun'iy intellekt asosidagi pedagogik monitoring va erta diagnostika tizimini joriy etish.

5. Oila, maktab va mahalla hamkorligini kuchaytirish.
6. O'qituvchilarning raqamli pedagogika va raqamli xavfsizlik bo'yicha kasbiy kompetensiyalarini muntazam rivojlantirish.
7. O'quvchilarda mas'uliyatli raqamli fuqarolik madaniyatini shakllantirish.

Mazkur pedagogik mexanizmlarning kompleks qo'llanilishi raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarning ijtimoiy moslashuvini kuchaytiradi, salbiy xulq-atvorning oldini olishga xizmat qiladi hamda sog'lom, xavfsiz va ma'naviy barqaror ta'lim muhitini shakllantirish uchun muhim ilmiy-amaliy asos bo'lib xizmat qiladi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot natijalari raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarda antisotsial xulq-atvorning oldini olish zamonaviy ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri ekanligini ko'rsatdi. Raqamli texnologiyalar ta'lim sifati va samaradorligini oshirishga xizmat qilishi bilan birga, ulardan nazoratsiz va maqsadsiz foydalanilganda kiberbulling, internet qaramligi, virtual agressiya, ijtimoiy izolyatsiya hamda boshqa salbiy xulq-atvor shakllarining yuzaga kelishiga ham sabab bo'lishi mumkin. Shu bois ta'lim jarayonida raqamli imkoniyatlardan samarali foydalanish bilan bir qatorda o'quvchilarning axborot va psixologik xavfsizligini ta'minlash muhim pedagogik vazifa hisoblanadi.

Tadqiqot davomida o'quvchilarda antisotsial xulq-atvorning shakllanishiga ta'sir etuvchi pedagogik, psixologik va ijtimoiy omillar tizimli ravishda tahlil qilindi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, oila muhiti, maktabdagi tarbiyaviy ishlar, tengdoshlar ta'siri, media makon, raqamli savodxonlik darajasi hamda pedagogik nazorat o'quvchilar xulq-atvorini shakllantiruvchi asosiy omillar hisoblanadi. Mazkur omillarni kompleks boshqarish profilaktik faoliyat samaradorligini sezilarli darajada oshiradi.

Tadqiqot asosida ishlab chiqilgan pedagogik mexanizmlar – media va axborot savodxonligini rivojlantirish, ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarni shakllantirish, kiberbulling profilaktikasi, sun'iy intellekt asosidagi pedagogik monitoring, shuningdek, oila–maktab–mahalla hamkorligini kuchaytirish – o'quvchilarda ijobiy raqamli xulq-atvorni shakllantirishning samarali vositasi ekanligi ilmiy jihatdan asoslandi. Ayniqsa, o'quvchilarning tanqidiy fikrlash, empatiya, o'zini boshqarish, mas'uliyatli qaror qabul qilish va xavfsiz raqamli muloqot ko'nikmalarini rivojlantirish antisotsial xulq-atvor xavfini kamaytiruvchi muhim omillar sifatida namoyon bo'ldi.

Shuningdek, sun'iy intellekt texnologiyalarining pedagogik monitoring va erta diagnostika vositasi sifatida qo'llanilishi xavf guruhiga mansub o'quvchilarni o'z vaqtida aniqlash, individual profilaktik ishlarni rejalashtirish hamda ta'lim jarayonini ma'lumotlarga asoslangan holda tashkil etish imkoniyatlarini kengaytirishi aniqlandi. Biroq bunday texnologiyalarni joriy etishda shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, pedagogik etika va insonparvarlik tamoyillariga qat'iy amal qilish zarurligi ta'kidlandi.

Tadqiqot natijalari asosida quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

- ta'lim dasturlariga raqamli xavfsizlik va media savodxonlik bo'yicha maxsus mavzularni tizimli ravishda kiritish;
- o'quvchilarning ijtimoiy-emotsional kompetensiyalarini rivojlantirishga qaratilgan treninglar va interaktiv mashg'ulotlarni muntazam tashkil etish;
- pedagoglar va ota-onalarning raqamli pedagogika hamda axborot xavfsizligi bo'yicha malakasini oshirish;
- sun'iy intellekt va raqamli platformalar asosida pedagogik monitoring tizimlarini bosqichma-bosqich joriy etish;
- ta'lim muassasalari, oila va mahalla hamkorligini mustahkamlash orqali profilaktik faoliyatni kompleks tashkil etish.

Umuman olganda, raqamli ta'lim muhitida o'quvchilarda antisotsial xulq-atvorning oldini olishning samarali modeli pedagogik profilaktika, ijtimoiy-emotsional ta'lim, media savodxonlik, raqamli xavfsizlik va sun'iy intellekt imkoniyatlarining o'zaro integratsiyasiga asoslanishi lozim. Ushbu yondashuv o'quvchilarda mas'uliyatli raqamli fuqarolik madaniyatini shakllantirish, sog'lom ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirish hamda ta'lim muassasalarida xavfsiz va barqaror raqamli ta'lim muhitini yaratishga xizmat qiladi.

Mazkur maqola natijalari pedagogika nazariyasi va amaliyotini boyitish, raqamli ta'lim sharoitida tarbiyaviy ishlar mazmunini takomillashtirish hamda o'quvchilarda antisotsial xulq-atvorning oldini olishga qaratilgan innovatsion pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqish va ularni amaliyotga joriy etishda ilmiy-metodik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
2. Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Prentice Hall.
3. Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development*. Harvard University Press.
4. CASEL. (2020). *What Is Social and Emotional Learning (SEL)?* Chicago: Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning.
5. Ribble, M. (2015). *Digital Citizenship in Schools* (3rd ed.). International Society for Technology in Education (ISTE).
6. Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2015). *Bullying Beyond the Schoolyard: Preventing and Responding to Cyberbullying* (2nd ed.). Corwin Press.
7. Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the Digital Age: A Critical Review and Meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073–1137.
8. Livingstone, S., Stoilova, M., & Kelly, A. (2021). *The Classifying and Mapping of Risks in Children's Digital Lives*. London School of Economics.
9. UNICEF. (2017). *The State of the World's Children 2017: Children in a Digital World*. New York: UNICEF.
10. UNESCO. (2023). *Global Education Monitoring Report 2023: Technology in Education*. Paris: UNESCO.
11. OECD. (2022). *Cyberbullying: An Overview of Research and Policy in OECD Countries*. OECD Education Working Papers, No. 270.
12. OECD. (2021). *Education in the Digital Age: Healthy and Happy Children*. Paris: OECD Publishing.
13. OECD. (2019). *Educating 21st Century Children: Emotional Well-being in the Digital Age*. Paris: OECD Publishing.
14. Council of Europe. (2023). *Digital Citizenship Education Handbook*. Strasbourg: Council of Europe.
15. Council of Europe. (2025). *Digital Citizenship Education*. Strasbourg: Council of Europe.
16. Waasdorp, T. E., & Bradshaw, C. P. (2015). The Overlap Between Cyberbullying and Traditional Bullying. *Journal of Adolescent Health*, 56(5), 483–488.
17. Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2016). *Summary of Our Cyberbullying Research (2004–2016)*. Cyberbullying Research Center.
18. Goleman, D. (1995). *Emotional Intelligence*. New York: Bantam Books.
19. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.
20. Piaget, J. (1972). *The Psychology of the Child*. New York: Basic Books.
21. Slavin, R. E. (2018). *Educational Psychology: Theory and Practice* (12th ed.). Pearson.
22. Fullan, M. (2013). *Stratosphere: Integrating Technology, Pedagogy, and Change Knowledge*. Pearson.
23. ISTE. (2021). *ISTE Standards for Students*. International Society for Technology in Education.
24. OECD. (2024). *How's Life for Children in the Digital Age?* OECD Publishing.
25. Campbell, M., & Bauman, S. (2018). *Reducing Cyberbullying in Schools: International Evidence-Based Best Practices*. Academic Press.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №7(2)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.